

ՀԱՅ ԴԱՏՆ ԱՅՍՕՐ

Յօդաձևների ժողովածու

Նախաձեռնություններ՝
Հայ Դատի Թ-եիրանի յանձնախմբի

ՆԱՅ ԴԱՏՆ ԱՅՍՕՐ

Յ-ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ՅՕԴԻԱԾՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Ժողովածուի հրատարակությունը երաշխաւորել է
Հայաստանի Գիտությունների ազգային ակադեմիայի
Պատմութեան ինստիտուտի Գիտական խորհուրդը:

ԹԵՀՐԱՆ 2005

ՍՈՅՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Սոյն ժողովածուն պարունակում է այն բոլոր յօդածոները, որոնք ներկայացել են 2005 թ.-ի հոկտ. 6-ին եւ 7-ին՝ թեհրանում կայացած «Հայ Դատն այսօր» 3-րդ խորհրդաժողովի ընթացքում:

Հայ Դատի թեհրանի յանձնախումբը, 2003 թ.-ից սկսեալ, ամէն տարի ձեռնարկել է «Հայ Դատն այսօր» խորագրով խորհրդաժողովի կազմակերպմանը՝ թեհրանում նպատակ ունենալով.

- Հայաստանի Հանրապետութեան պետական հովանաւորութեամբ Հայ Դատի քաղաքական պահանջատիրութեանը սատարել:

- Հայ Դատի յանձնախմբերի նոր ձեռքբերումներն ու միջազգային քաղաքական դաշտում ձեւաւորած նոր իրավիճակները քննարկել եւ ըստ այնմ համապատասխան ռազմավարութիւն մշակել:

- 2003 թ. յուլիսի 11-ին գումարւեց առաջին խորհրդաժողովը, որտեղ թեհրանի զեկուցաբերներից բացի՝ հրաւիրել էին նաեւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի Հայ Դատի գրասենեակի պատասխանատու Կիրօ Սանոյեանը եւ Նոր Ջուղայից զեկուցաբերներ: Խորհրդաժողովում ներկայացւեցին բազմաթիւ միւթեր՝ Հայաստանի, Արցախի, Ջաւախքի, Թուրքիայի ու միջազգային կացութեան մասին, որոնց շուրջ տեղի ունեցան քննարկումներ:

- 2004 թ. յուլիսի 1-ից 3-ը տեղի ունեցաւ նոյն խորագրով 2-րդ խորհրդաժողովը: Թեհրանի զեկուցաբերներից բացի՝ մասնակցում էին նաեւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամներ, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի Հայ Դատի գրասենեակի պատ. Կիրօ Սանոյեանը, Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակի պատ. Հիլդա Չոպոյեանը, Հայաստանից հրաւիրւած պատմաբան պրոֆ. Աշոտ Սելքոնեանը, Հ.Յ.Դ. Գերագոյն մարմնի քաղաքական հարցերի վերլուծաբան Էդարդ Ղազարեանը եւ Լիբանանից, Սիրիայից, Նոր Ջուղայից եւ Թաւրիզից ներկայացուցիչներ:

Խորհրդաժողովն ընդառաջւեց նաեւ Իրանում Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակի դեսպան պրն. Գ. Ղարիբջանեանի եւ դեսպանատան անձնակազմի կողմից:

- 2005 թ.-ի հոկտ. 6-ին եւ 7-ին տեղի ունեցաւ «Հայ Դատն այսօր» 3-րդ խորհրդաժողովը: Մասնակցելու էին հրաւիրուել շուրջ 150 հոգի՝ ազգային մարմինների եւ միութիւնների ներկայացուցիչներ՝ Թեհրանից, Սպահանից եւ Թաւրիզից: Որպէս զեկուցաբերներ՝ հանդէս եկան Հայ Դատի Միջին Արեւելքի գրասենեակի պատ. Վեռա Եագուրեանը, Յ.Յ.Դ. Բիւրոյի Հայ Դատի գրասենեակի պատ. Կիրօ Մանոյեանը, Հայաստանից քաղաքական վերլուծաբան Սամուէլ Էւոյեանը, պատմաբաններ՝ պրոֆ. Աշոտ Մելքոնեանը, պրոֆ. Ռուբէն Սաֆրաստեանը եւ Կարէն Խաչատրեանը, Թեհրանից՝ Պատգ. Ժողովի ատենապետ դոկտ. Լեւոն Դաւթեանը, Հայ Դատի յանձնախմբի անդամ Կարէն Խանլարեանը եւ Յ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ Վիգէն Բաղումեանը:

Յատկանշական էր նաեւ Հայաստանում Իրանի նախկին դեսպան պրն. Ֆարհադ Քոլէյնիի եւ Իրանում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան պրն. Կարէն Նազարեանի մասնակցութիւնը սոյն խորհրդաժողովին՝ որպէս զեկուցաբերներ:

Հայ Դատի Թեհրանի յանձնախումբը ցանկանում է սոյն ժողովածուի միջոցով վերջին խորհրդաժողովում ներկայացուած նիւթերը սեփականութիւնը դարձնել Հայ Դատի յանձնախմբերի եւ այդ ուղղութեամբ աշխատող այլ միաւորների ու անհատների:

Յօդուածները ներառել են սոյն հատորում՝ խորհրդաժողովում ներկայացուած նոյն հերթականութեամբ:

Հարկ է յիշատակել, որ նախորդ երկու խորհրդաժողովներում ներկայացուած զեկույց-յօդուածները պահպանուում են Հայ Դատի Թեհրանի յանձնախմբի ՀՈՒՍԿ-ի գրասենեակում:

ՎԵՆԱ
ԵԱԳՈՒԲԵԱՆ

Վեռա Եագուբեանի
զեկոյց

Միջին Արևելքի Հայ Դատի գրասենեակի պատասխանատու

Յարգելի բարեկամներ, ընկերներ,

Նախ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Իրանի Հայ Դատի յանձնախմբին, որ զիս հրաւիրեց իմ խօսքը փոխանցելու այս ժողովին եւ մօտէն ծանօթանալու իրանահայ գաղութին, որ անցեալին ամբողջ եւ խարխիս եղաւ հայ յեղափոխութեան համար: Իսկ այսօր անգամ մը եւս այս գաղութէն կը սպասուի գործօն եւ աշխոյժ ներկայութիւն ըլլալ Հայ Դատի պայքարի միջինարեւելեան ճակատին վրայ:

Միրելիներ,

Վաշինգտոնի, Բրիւսէլի եւ Մոսկուայի Հայ Դատի գրասենեակներուն արձանագրած յաջողութիւններէն ետք, այսօր Բէյրութի մէջ հաստատուած է Միջին Արևելքի Հայ Դատի գրասենեակը, որուն բացումը կատարուեցաւ օգոստոսի 2-ին, որը օղակ մը պիտի ըլլայ այն շղթայէն, որ Հայ Դատի

գրասենեակը հեփապոնդման գործով զբաղող գրասենեակներուն եւ յանձնախումբերուն կողքին, անդու պայքար պիտի մղէ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն իրագործման ի խնդիր: Գրասենեակին գործունէութեան ծիրը պիտի ընդգրկէ շրջանի արաբական եւ իսլամական երկիրները, յարկապէս՝ Սիրիա, Լիբանան, Իրան, Պարսից ծոցի երկիրներ, Իրաք եւ Եգիպտոս:

Բոլորիս ծանօթ է, որ Միջին Արևելքը կը յարկանշի կրօնական եւ ազգագրական երեւոյթներով, որոնք անպայմանօրէն կազդեն արաբ եւ իսլամ հանրային կարծիքին վրայ: Իսկ Թուրքիա իբրեւ իսլամ երկիր՝ արդէն իսկ աշխոյժ յարաբերութեան մէջ է շրջանի արաբական եւ իսլամական երկիրներու հետ՝ քաղաքական, փնտեսական եւ մշակութային մարզերու մէջ: Ան առա-

ւելագոյն չափով կը շահագործէ իր կրօնական պատկանելութիւնը՝ սիրաշահելու համար շրջանի երկիրներուն վստահութիւնը, որպէսզի Նայ Դափը պարպէ իր

հակահայ քարոզչական բոլոր դաւերը եւ արաբ ու իսլամ ժողովուրդներուն բացապրելու մեր դափին իսկութիւնը: Պէտք է ընդունիլ սակայն, որ մեր մօտ

պարմա-քաղաքական ու ազգային բովանդակութենէն եւ ներկայացնէ իբրեւ իսլամ-քրիստոնէայ հակադրութիւն: Եւ, փաստօրէն, մենք շրջանի մէջ այս խնդրին ականապես եղանք Արցախի ազապարական պայքարի ժամանակ, երբ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կողմէ ճիգ չինայեցաւ, որ այդ պայքարը ներկայացւի քրիստոնէայ հայերու եւ իսլամ ադրբեջանցիներու միջեւ հակադրութիւն: Ուրեմն՝ այս գրասենեակին մեծ դեր վերապահուած է բացայայտելու այս երեւոյթը, մերկացնելու թրքական

քաղաքական միջավայրը փարբեր է արեւմտեան երկիրներու միջավայրէն, ուր ժողովրդավարական կարգերը հաստատուած են, մարդկային իրաւունքները յարգուած են եւ հանրային կարծիքի ձեւաւորումը շար աւելի դիւրին է: Այս իմաստով հոս Նայ Դափի հետապնդման աշխատանքները բոլորովին կը փարբերին արեւմտեան երկիրներու մէջ ծաւալուած աշխատանքներէն: Լաւ գիտենք, որ փարածաշրջանի մէջ Նայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացը ներկայ

քաղաքական եւ ընկերային պայմաններէն մեկնելով՝ դժար պիտի ըլլայ, բայց պէտք չէ ճիգ խնայել՝ սպեղծելու համար դրական հանրային կարծիք եւ յարմար մթնոլորտ՝ սիրաշահելու համար արաբ ու իսլամ ժողովուրդներու համակրանքը: Անշուշտ, եզակի օրինակ էր 2000 թականի Լիբանանի խորհրդարանի կողմէ Թուրքիոյ ուղղած Յեղասպանութեան ճանաչումի կոչը: Այս օրինակը կարելի չէ ընդհանրացնել փարածաշրջանի միւս երկիրներուն վրայ՝ նկատի առնելով Լիբանանի իւրայատկութիւնը, քաղաքական, ընկերային եւ համայնքային կառուցւածքը, առաւել՝ օրւան քաղաքական իրադարձութիւնը, որ յարկանշուեցաւ Իսրայէլ-Թուրքիա ռազմական համաձայնագրի ստորագրութեամբ, որ բաւարար էր հակաթուրք մթնոլորտ սպեղծելու:

Պէտք է շեշտել, որ արդէն իսկ Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ, յարկապէս Լիբանան եւ Իրան, Նայ Դափի յանձնախմբերը երկար փարիններէ ի վեր կը գործեն՝ Նայկական Նարցը արաբ եւ իսլամ ժողովուրդներուն ծանօթացնելու եւ բաւական ճամբայ կտրած են այդ ուղղութեամբ: Այս աշխարհապանքներին մէջ մեզի օգնած է փասնամեակներէ ի վեր շրջանի

ժողովուրդներուն հետ հասարակած մեր բարեկամութիւնը՝ իբրեւ հաւատարիմ քաղաքացիներ այս երկիրներուն: Գրասենեակը այս աշխարհապանքներուն յաւելեալ թափ պիտի փայ եւ պիտի համակարգէ գոյացած նախաձեռնութիւնները:

Առաջիկայ օրերուն Բէյրութի մէջ արդէն պիտի գումարի փարածաշրջանի Նայ Դափի յանձնախմբերու առաջին խորհրդածողովը, որ պիտի կատարէ գնահատումը ցարդ կատարւած աշխարհապանքներուն եւ քննարկէ գրասենեակին կողմէ մշակւած աշխարհաքային ծրագրի նախագիծը:

Խորհրդածողովը պէտք է մղում փայ միջինարեւելեան մակարդակի վրայ Նայ Դափի պայքարի բազմակողմանի աշխարհապանքներուն՝ քարոզչական, յարաբերական, հրատարակչական եւ այլն:

Վերջապէս, ճիշտ է, որ վերջին 10-15 փարիններուն ընթացքին արեւմտեան կարգ մը պետութիւններ ճանչցան Նայոց Յեղասպանութեան պատմական իրողութիւնը եւ դատապարտեցին զայն, սակայն այսքանը բաւարար չէ, որ մենք կարենանք պահանջել մեր քաղաքական իրաւունքները: Մենք կը հաւատանք, որ միջինարեւելեան ճակատով կամբողջանայ մեր պայքարը եւ մենք կը հասնինք մեր նպատակին: